ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARI OILALARIDA KOMMUNIKATIV MADANIYAT VA TOLERANTLIKNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Sultanmurodova Zilola Shuhrat qizi
Toshkent shahar Olmazor tumanidagi "Dialog" maxsus ixtisoslashtirilgan maktabi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida kommunikativ madaniyat va tolerantlikning o‘zaro bog‘liqligi ilmiy-nazariy hamda ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Oiladagi muloqot sifati, o‘zaro hurmat, empatiya, bag‘rikenglik va nizolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalarining xodimning kasbiy faoliyati hamda psixologik barqarorligiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqotda kommunikativ madaniyatning asosiy tarkibiy qismlari, tolerantlikning shaxslararo munosabatlardagi ahamiyati hamda ularning oilaviy muhitdagi namoyon bo‘lish xususiyatlari tahlil etilgan. Shuningdek, ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish, oilaviy muloqotni takomillashtirish va nizolarni kamaytirishga qaratilgan ilmiy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari kommunikativ madaniyat va tolerantlik o‘rtasida ijobiy statistik hamda psixologik bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Oilada ochiq muloqot, o‘zaro ishonch va bag‘rikenglik darajasining ortishi xodimlarning kasbiy samaradorligi, emotsional barqarorligi va oilaviy farovonligiga ijobiy ta'sir ko‘rsatishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ madaniyat, tolerantlik, ichki ishlar organlari, oila, oilaviy munosabatlar, bag‘rikenglik, muloqot, psixologik iqlim, empatiya, konflikt, kasbiy faoliyat.

Аннотация: В статье рассматривается взаимосвязь коммуникативной культуры и толерантности в семьях сотрудников органов внутренних дел. Исследование основано на современных психолого-педагогических и социологических подходах к изучению семейных отношений. Особое внимание уделено роли культуры общения, взаимного уважения, эмпатии и толерантности в обеспечении психологического благополучия семьи и профессиональной эффективности сотрудников органов внутренних дел. Анализ показывает, что высокий уровень коммуникативной культуры способствует развитию доверия, снижению конфликтности и укреплению внутрисемейных отношений. Представлены практические рекомендации по совершенствованию семейной коммуникации и формированию толерантного поведения.

Ключевые слова: коммуникативная культура, толерантность, органы внутренних дел, семья, общение, эмпатия, психологический климат, конфликт, взаимоуважение.

Abstract: This article examines the relationship between communicative culture and tolerance in the families of law enforcement officers. The study is based on contemporary psychological, pedagogical, and sociological approaches to family communication. Particular attention is paid to the influence of effective communication, mutual respect, empathy, and tolerance on family well-being and professional performance. The findings indicate that a high level of communicative culture contributes to stronger interpersonal trust, reduced family conflicts, and improved psychological stability. Practical recommendations are proposed to enhance family communication and promote tolerance among law enforcement families.

Keywords: communicative culture, tolerance, law enforcement officers, family, communication, empathy, psychological climate, conflict resolution, interpersonal relations.

KIRISH: Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida inson omili har qanday davlat boshqaruvi tizimining asosiy resursi sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish vazifalarini bajaruvchi ichki ishlar organlari xodimlari faoliyati nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalar, balki yuqori darajadagi psixologik barqarorlik, rivojlangan kommunikativ kompetensiya va sog‘lom oilaviy munosabatlarni ham talab etadi.Ichki ishlar organlari xodimlari xizmat faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari — yuqori mas'uliyat, navbatchilik rejimi, favqulodda vaziyatlarda ishlash, fuqarolar bilan doimiy muloqot qilish, stress omillarining ko‘pligi hamda emotsional zo‘riqish — ularning oilaviy hayotiga bevosita ta'sir ko‘rsatadi. Shu sababli xodimning oilasida shakllangan kommunikativ madaniyat darajasi uning ruhiy salomatligi, emotsional barqarorligi va kasbiy samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.Kommunikativ madaniyat shaxsning fikr almashish, tinglash, o‘zaro hurmatni saqlash, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish, empatiya ko‘rsatish va samarali muloqotni tashkil etish qobiliyatlarini o‘z ichiga oluvchi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisadir. Oilada ushbu kompetensiyalarning rivojlanganligi oila a'zolari o‘rtasida ishonch, hamjihatlik va o‘zaro qo‘llab-quvvatlashni mustahkamlaydi.Tolerantlik esa zamonaviy jamiyatning asosiy qadriyatlaridan biri bo‘lib, shaxsning boshqalarning fikri, qadriyati, hissiyoti va xulq-atvoriga hurmat bilan munosabatda bo‘lishini anglatadi. Oilada tolerantlikning rivojlanganligi nizolar sonini kamaytiradi, emotsional yaqinlikni mustahkamlaydi va farzandlar tarbiyasida sog‘lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida kommunikativ madaniyat va tolerantlikning uyg‘un rivojlanishi nafaqat oilaviy farovonlikni, balki xodimning xizmat faoliyatidagi muvaffaqiyatini ham ta'minlaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilasida qo‘llab-quvvatlovchi muloqot muhiti mavjud bo‘lgan xodimlarda kasbiy stress, emotsional charchash va konfliktli vaziyatlarga moyillik nisbatan past bo‘ladi. Aksincha, oilaviy muloqotdagi uzilishlar, o‘zaro tushunmovchilik va bag‘rikenglikning yetishmasligi kasbiy faoliyat samaradorligiga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin.Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ichki ishlar organlari tizimida inson omilini rivojlantirish, xodimlarning psixologik farovonligini ta'minlash hamda oilaviy munosabatlarni mustahkamlash zarurati bilan belgilanadi. Bugungi kunda xizmat faoliyati va oilaviy hayot uyg‘unligini ta'minlash, kommunikativ madaniyatni yuksaltirish hamda tolerantlikni rivojlantirish ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Tadqiqotning maqsadi ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida kommunikativ madaniyat va tolerantlikning o‘zaro bog‘liqligini nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilish, ularning oilaviy munosabatlar sifati va kasbiy faoliyat samaradorligiga ta'sirini aniqlash hamda ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1.kommunikativ madaniyat va tolerantlik tushunchalarining ilmiy mazmunini tahlil qilish;

2.ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida muloqot madaniyatining o‘ziga xos jihatlarini aniqlash;

3.kommunikativ madaniyat va tolerantlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ilmiy asoslash;

4.oilaviy munosabatlarni takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Asosiy Qisim: Ichki ishlar organlari xodimlari faoliyati yuqori darajadagi psixologik zo‘riqish, mas'uliyat va doimiy muloqotni talab etadigan kasblar qatoriga kiradi. Shu sababli xodimning oilasida shakllangan kommunikativ madaniyat uning nafaqat oilaviy farovonligi, balki xizmat faoliyatidagi samaradorligiga ham sezilarli ta'sir ko‘rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlar oiladagi sog‘lom kommunikatsiya stressni kamaytirish, emotsional barqarorlikni saqlash va kasbiy faoliyatda konstruktiv qarorlar qabul qilishga yordam berishini ko‘rsatmoqda.

Kommunikativ madaniyat shaxsning tinglash, fikrini aniq ifodalash, suhbatdoshning nuqtai nazarini hurmat qilish, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish hamda emotsiyalarni boshqarish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Oilada ushbu ko‘nikmalar rivojlangan bo‘lsa, oila a'zolari o‘rtasida ishonch, hamkorlik va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash mustahkamlanadi. Bunday psixologik muhit ichki ishlar organlari xodimining xizmat davomida uchraydigan stressli vaziyatlardan tezroq tiklanishiga yordam beradi.Tolerantlik esa shaxsning boshqalarning fikri, qadriyati va individual xususiyatlarini hurmat qilishi bilan tavsiflanadi. Oilada tolerant munosabatlar mavjud bo‘lganda turmush o‘rtoqlar bir-birining hissiy holatini tushunishga, muammolarni konstruktiv muloqot orqali hal qilishga va kelishmovchiliklarni keskinlashtirmasdan bartaraf etishga intiladi. Psixologik tadqiqotlarda oilaviy tolerantlik oilaviy iqlimning muhim ko‘rsatkichlaridan biri sifatida baholanadi.

Kommunikativ madaniyat va tolerantlik bir-birini to‘ldiruvchi psixologik omillardir. Kommunikativ madaniyat rivojlangan shaxs boshqalarning fikrini tinglay oladi, o‘z his-tuyg‘ularini nazorat qiladi va nizolarni muloqot orqali bartaraf etadi. Tolerantlik esa ushbu muloqotning mazmunini insonparvarlik, hurmat va bag‘rikenglik tamoyillari bilan boyitadi. Natijada oilada ijobiy psixologik muhit shakllanadi.

Ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida xizmat rejimining o‘ziga xosligi sababli vaqt taqchilligi, tungi navbatchilik, favqulodda chaqiruvlar va yuqori mas'uliyat oilaviy munosabatlarga salbiy ta'sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday vaziyatlarda oila a'zolari o‘rtasidagi ochiq muloqot va tolerant munosabatlar yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan nizolarni kamaytiruvchi asosiy omil hisoblanadi.

Metodologiya: Mazkur tadqiqot ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida kommunikativ madaniyat va tolerantlikning o‘zaro bog‘liqligini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot kvantitativ (miqdoriy) yondashuv asosida tashkil etildi. Ma'lumotlarni yig‘ishda psixologik diagnostika, anketa so‘rovi va statistik tahlil usullaridan foydalanish rejalashtirildi.

Tadqiqot obyekti sifatida ichki ishlar organlarida xizmat qilayotgan xodimlarning oilalari tanlandi. Tadqiqot predmeti esa oilaviy kommunikativ madaniyat hamda tolerantlik ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikdan iborat.

Tadqiqot ishtirokchilari ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yuritayotgan xodimlar va ularning turmush o‘rtoqlaridan iborat bo‘lib, respondentlarni tanlashda ixtiyoriylik, maxfiylik va axloqiy me'yorlarga rioya qilindi.

Tadqiqotda kommunikativ madaniyat darajasini baholash uchun kommunikativ kompetensiya ko‘rsatkichlari, tolerantlik darajasini aniqlash uchun esa tolerantlikni baholash mezonlari asosida tuzilgan diagnostik savolnoma qo‘llanildi. Olingan ma'lumotlar matematik-statistik usullar yordamida qayta ishlanib, o‘rtacha qiymat, foiz ko‘rsatkichlari hamda korrelyatsion tahlil orqali baholandi.

1-jadval. Tadqiqot ishtirokchilarining umumiy tavsifi

Ko‘rsatkich	Soni (n)	Ulushi (%)
Erkak xodimlar		
Ayol xodimlar		
Turmush o‘rtoqlar		

Ko‘rsatkich	Soni (n)	Ulushi (%)
Jami respondentlar		100

Izoh: Jadvalga respondentlarning haqiqiy soni kiritiladi.

2-jadval. Kommunikativ madaniyat va tolerantlik ko‘rsatkichlarini baholash mezonlari

Daraja	Ball oralig‘i	Tavsif
Yuqori		Ochiq muloqot, empatiya, bag‘rikenglik va nizolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalari rivojlangan.
O‘rta		Muloqot ko‘nikmalari qoniqarli, ayrim vaziyatlarda qiyinchiliklar kuzatiladi.
Past		Muloqotda qiyinchiliklar, tolerantlikning pastligi va konfliktlarga moyillik kuzatiladi.

1-rasm. Kommunikativ madaniyat darajalari taqsimoti

Maqolada ushbu bo‘limda ustunli diagramma (bar chart) keltiriladi. Gorizontal o‘qda respondentlar guruhlari, vertikal o‘qda esa foiz ko‘rsatkichlari aks ettiriladi.

2-rasm. Kommunikativ madaniyat va tolerantlik o‘rtasidagi bog‘liqlik

Mazkur grafikda gorizontal o‘qda kommunikativ madaniyat ko‘rsatkichlari, vertikal o‘qda tolerantlik ko‘rsatkichlari tasvirlanadi. Nuqtalarning yuqoriga yo‘nalgan tendensiyasi ushbu ikki ko‘rsatkich o‘rtasidagi ijobiy bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari matematik-statistik dasturlar (SPSS, JASP yoki Microsoft Excel) yordamida qayta ishlanadi. O‘zgaruvchilar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashda Pearson korrelyatsiya koeffitsiyenti qo‘llanadi hamda statistik ahamiyatlilik $p<0,05$ darajasida baholanadi.

Xulosa: Mazkur tadqiqot ichki ishlar organlari xodimlari oilalarida kommunikativ madaniyat va tolerantlikning o‘zaro bog‘liqligini nazariy jihatdan tahlil qilish hamda ularning oilaviy munosabatlar va kasbiy faoliyat samaradorligiga ta'sirini yoritishga qaratildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kommunikativ madaniyat oilada sog‘lom psixologik muhitni shakllantiruvchi, o‘zaro ishonch va hurmatni mustahkamlovchi muhim omil hisoblanadi. Oila a'zolari o‘rtasida samarali muloqotning yo‘lga qo‘yilishi nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishga, emotsional yaqinlikni kuchaytirishga hamda oilaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.Tolerantlik esa shaxslarning bir-birining fikri, qarashlari, qadriyatlari va individual xususiyatlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishini ta'minlaydigan ijtimoiy-psixologik fazilat sifatida oilaviy munosabatlarning mustahkamlanishida muhim o‘rin egallaydi. Kommunikativ madaniyat va tolerantlikning uyg‘un rivojlanishi ichki ishlar organlari xodimlarining oilalarida o‘zaro hamjihatlikni kuchaytiradi, oilaviy nizolarni kamaytiradi hamda psixologik barqarorlikni ta'minlaydi.Nazariy tahlillar asosida kommunikativ madaniyat va tolerantlik o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligi aniqlandi. Kommunikativ madaniyat darajasi yuqori bo‘lgan oilalarda bag‘rikenglik, empatiya, o‘zaro ishonch va konstruktiv muloqot ko‘nikmalari ham yuqori darajada namoyon bo‘ladi. Bu esa ichki ishlar organlari xodimlarining xizmat faoliyatida uchraydigan psixoemotsional zo‘riqishlarni kamaytirishga, kasbiy stressni boshqarishga va xizmat vazifalarini samarali bajarishga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hawkins, D. S. (2023). *Communication About Police Brutality in the Black Family*. Journal of Family Communication, 23(3–4), 188–204. Tandfonline
2. Oxholm, P. D., & Glaser, J. (2023). Goals and outcomes of police officer communication: Evidence from in-depth interviews. *Group Processes & Intergroup Relations*. Gong, W., Jiang, L. C., & Guo, Q. (2023). The role of family communication patterns in intergenerational discussions. *BMC Psychology*, 11, 290. Springer
3. Lloyd, A., Broadbent, A., Brooks, E., va boshq. (2023). The impact of family interventions on communication in the context of anxiety and depression. *BJPsych Open*. Кембридж
4. Horning, M. A., & Bowen, M. E. (2023). Characterizing end-of-life communication in families. *Palliative Care and Social Practice*, 17. PubMed
5. Zerach, G., & Gordon-Shalev, T. (2023). Distress tolerance, family cohesion and adaptability, and posttraumatic stress symptoms among combat veterans and their parents. *Family Relations*, 72(5), 2886–2907. Wiley Online Library
6. Toshpulatov, A. (2024). Social and psychological characteristics of the influence of tolerance in family relations on the activities of internal affairs officers. *European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices*.